

CUM AU DEVENIT BUCUREȘTII CAPITALA ȚĂRII

În anul 1987 s-au împlinit 125 de ani de când orașul București, datorită Unirii Principatelor și centralizării administrative a statului național, a devenit capitala României.

Ca existență documentară, orașul a depășit însă o jumătate de mileniu, iar ca trăire a oamenilor pe acest teritoriu și în locurile învecinate, pe baza cercetărilor și a mărturiilor arheologice, s-a ajuns la constatarea că începuturile lui se ridică în trecut la o vechime de peste 100.000 de ani.

Sondajele și săpăturile care s-au făcut în ultimele decenii la Mihai Vodă¹ (Arhivele Statului), Radu Vodă și biserica Bucur au scos la iveală cimitire, colibe, unelte de cremene, piatră și vase de lut ornamentate.

Perioada neolitică, bogat reprezentată prin așezări de tip Gumelnița, se continuă, fără întrerupere, cu epoca bronzului care, în săpăturile de la Ciurel, Militari, Băneasa, Pantelimon, Fundenii Doamnei și în special în jurul lacului Tei, ne-a lăsat o frumoasă ceramică amintind cusăturile populare românești.

Din epoca mai veche a fierului (până în sec. V î.Hr.), în afară de diferite unelte de piatră, bronz și fier, s-au găsit și obiecte de podoabă, în special mărgelile de sticlă albastră sau confecționate din sârmă de bronz.

Epoca geto-dacică este înfățișată prin numeroase locuri descoperite în incinta orașului unde, prin săpăturile făcute de Dinu V. Rosetti, Gh. Cantacuzino, Vl. Zirra, Panait I. Panait, Eugen Comșa, Mioara Turcu, Valeriu Leahu și alții, s-au scos

¹ Colina Mihai Vodă a dispărut cu ocazia sistematizărilor abuzive din anii '80. (n. red.)

o bogată ceramică, râșnițe, seceri de fier, foarfeci pentru tuns oile, fibule etc. care ne arată cum s-a desfășurat și evoluat societatea geto-dacică în această perioadă. De asemenea, s-au găsit monede dacice și monede grecești, atestând astfel legăturile economice cu locuitorii din coloniile grecești de pe malul Mării Negre și cu alții din ținuturile Peninsulei Balcanice.

Perioada de naștere a poporului român, contemporană cu tulburătoarea perioadă a migrațiilor, a scos la iveală un număr însemnat de mărturii care ne dovedesc că, în ciuda suferințelor suportate din partea năvălitorilor, populația din aceste locuri și-a păstrat continuitatea. În această perioadă se constată, în viața locuitorilor, elemente tradiționale geto-dacico-romane, dar și influențe bizantine și slave.

În urma săpăturilor arheologice făcute la Străulești, Ciurel, Pipera și chiar în mijlocul orașului la Piața de Flori, s-au scos la iveală urme și așezări de viață omenească ce confirmă și mai mult continuarea vieții din vremurile mai vechi. Găsirea tezaurului de monede bizantine din vremea Comnenilor, în apropiere de Piața Cosmonauților² (str. G-ral Eremia Grigorescu), dovedește că așezarea de aici căpătase în acea vreme un caracter oarecum urban, în care comerțul cu ținuturile din dreapta Dunării câștigase un rol important.

Într-adevăr, datorită poziției geografice favorabile, aproape de liziera ce despărțea regiunea codrilor de șesul Bărăganului, legând comerțul balcanic și cel dunărean cu restul țării și cu Transilvania, Bucureștii – născuți ca „o așezare de negustori și meseriași în jurul unui iarmaroc”³, la intersecția drumurilor ce luau diferite direcții spre curțile domnești de la Câmpulung, Argeș sau Târgoviște, de-a lungul văilor Prahovei sau Teleajenului spre Brașov sau urmând valea

² Azi Piața Lahovary. (n. red.)

³ P.P. Panaitescu, *Cum au ajuns Bucureștii capitala țării?* București, 1938, p. 10.

Ialomiței spre Buzău și Brăila⁴ – devine un centru înfloritor al vieții economice din principatul muntean.

Este un fapt neîndoielnic că Bucureștii au constituit, încă din secolul al XIV-lea, un punct întărit în jurul căruia a apărut și a înflorit mereu târgul sau iarmarocul local.

Odată cu a doua jumătate a veacului al XV-lea, dezvoltarea neîntreruptă de care se bucurau Bucureștii, devenit prin propășirea sa comercială târg domnesc și popas principal al drumului spre Giurgiu, reușește să atragă și domnia, care își așază scaunul aici. Vlad Țepeș (1456-1462) este cel dintâi domn stabilit în noua reședință de pe malurile Dâmboviței, de la care deținem primul document cunoscut până acum ca fiind emis din „cetatea București” (*vă grad Bukurești*), la 20 septembrie 1459, urmat apoi de un alt hrisov dat la 20 februarie 1461.

Cauzele părăsirii treptate a celor dintâi capitale ale principatului muntean de la Câmpulung, Curtea de Argeș și Târgoviște și ale înlocuirii – mai cu seamă a celei din urmă – cu Bucureștii se datoresc în primul rând schimbării axelor comerciale și politice ce ne legau de centrul și vestul Europei și orientării lor înspre sud-est, spre Imperiul Otoman, ce se impune ca o mare forță pe continent, mai ales după prăbușirea Bizanțului și dominarea întregului bazin al Mediteranei orientale.

Concentrarea comerțului internațional în direcția Dunării și a Imperiului Otoman acordă Bucureștilor un rol economic de primă importanță, deoarece orașul devine cel mai important popas între Carpați și Balcani. Cunoscutul cronicar polonez Martin Cromer (1512-1589) numește Bucureștii „cetatea cea mai de frunte” (*arx primaria*)⁵ a Munteniei. Marii dregători ai domniei încep să se așeze la București și să-și

⁴ Spiridon Cegăneanu, *Urbanismul bucureștean*, în „Arhitectura”, vol. V (1926), p. 12.

⁵ Martin Cromer, *De origine et rebus geslis Poloniarum, Coloniae Agripinae* (Koln), 1589, liber XVIII, p. 413.

exercite funcțiunile, bineînțeles construindu-și case după gustul și averea lor. Primul dregător cunoscut a fost marele vornic Neagul care, într-un document⁶ din 8 noiembrie 1463, este amintit ca locuind aici, în timpul domniei lui Radu cel Frumos (1462-1473).

În cartografia europeană, orașul București a fost menționat pentru prima dată chiar din secolul al XV-lea; harta lui Martin Behaim din 1492 pentru părțile dunărene are înscris și târgul cu numele „Bucharest”⁷.

Începând din veacul al XVI-lea, importanța economică și politică a orașului începe a fi în continuă creștere, noua cetate de scaun disputându-și întâietatea cu Târgoviște, de care unii domni erau legați mai ales prin tradiție. Unele documente ale vremii amintesc fie de „minunatul scaun al Bucureștilor”⁸ (1506), fie de „minunata Cetate de scaun” (1516), aprecieri care mai înainte erau hărăzite numai Târgoviștei sau Cetății Argeșului. Într-un hrisov de la Vlad vodă Vintilă (dat la 27 decembrie 1534) se dă Bucureștilor titulatura plină de semnificație „marea cetate a Bucureștilor”¹⁰. Înseamnă, deci, că noua reședință de pe malurile Dâmboviței căpătase o vădită dezvoltare, bucurându-se de admirația contemporanilor, devenind pentru unii domni reședință aproape permanentă, mai ales după ce Mircea Ciobanul (1545-1552, 1553-1554, 1558-1559) a ridicat aici Curtea domnească, cea mai veche clădire din oraș, păstrată parțial până astăzi și transformată în zilele noastre în complex muzeal.

⁶ N. Iorga, *Istoria Bucureștilor*, București, 1939, p. 27

⁷ Marin Popescu-Spineni, *România în istoria cartografiei până la 1600*, vol. I, București, 1938, p. 7.

⁸ *Documenta Romaniae Historica* (D.R.H.), Țara Românească, vol. II (1501-1525), București, 1972, p. 104, doc. 48.

⁹ *Ibidem*, p. 280-281, doc. 142.

¹⁰ *Ibidem*, vol. III (1526-1535), București, 1975, p. 310, 312, doc. 187.

În timpul mării epopei naționale din vremea lui Mihai Viteazul (1593-1601), orașul București a plătit tributul de sânge în luptele purtate pentru neatârarea și unirea țărilor române, fiind pustiit, ars și prădat de hoardele turcești și tătarști în timpul campaniilor din 1595 și 1598. Cu toate acestea, încă din primele decade ale veacului al XVII-lea, orașul s-a ridicat treptat din ruine prin munca plină de sacrificii a târgoveților, micilor meseriași, negustorilor, ajutați și de unii boieri interesați în negoț.

Orașul, ca reședință domnească, își alcătuisese un renume politic și economic de seamă, impunându-se ca una dintre cele mai populate așezări din țară, iar orientarea negoțului răsăritean spre Balcani și Constantinopol reușise să-l transforme într-un centru economic important, depășind în anumite privințe Târgoviștea. Acești factori au contribuit la revenirea domniei, în vremea lui Radu Mihnea (1611-1616; 1620-1623) și a succesorilor săi, la București, permițând orașului o dezvoltare ce avea să se arate vădită mai ales în primii ani ai domniei lui Matei Basarab, în special între 1632 și 1640.

Bucureștii au fost centrul mării răscoale populare din 1655, cunoscută și sub numele de răscoala seimenilor și a dorobanților, adică a corpurilor de slujitori din oastea țării, împotriva asupririi și exploatării boierești, și totodată a jucat un rol de seamă în ultima mare ridicare comună a țărilor române din 1658-1659 împotriva cotropitorilor otomani. Însă, odată cu înscăunarea lui Gheorghe Ghica (1659-1660), numit de poartă, turcii, supărați de dese răscoale ale domnilor munteni sprijiniți adeseori de cei ai Moldovei și de principii Transilvaniei, au hotărât ca voievozii să nu-și mai strămute scaunul domnesc de la București, oraș mai apropiat de Dunăre și raiaua Giurgiului, controlate de ei, și să părăsească cetatea Târgoviștei, așezată prea aproape de Transilvania.

De aceea, în primăvara anului 1660, un cronicar scrie: „Împărăția au trimis poruncă la Ghica Vodă de au surpat cetatea din Târgoviște, ca să nu aibă dușmanii împăratului

[sultanului] sprijineală acolo”¹¹. Astfel Târgoviștea, arsă și distrusă de dușmani în timpul campaniilor din 1658-1659 și ruinată din porunca lui Ghica Vodă în 1660, este părăsită de acest domn și de urmașii săi, care de acum înainte își au reședința domnească – ca și cea mitropolitană, târnosită în 1658 și inaugurată sub Radu Leon (1664-1669) – numai la București, deschizându-se, astfel, o nouă etapă în procesul de continuă ridicare a orașului de pe malurile Dâmboviței.

Bunăstarea economică și propășirea orașului se pot observa, mai cu seamă, în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu (1688-1714), când marginile Bucureștilor se lărgesc mult în afară, apar noi mahalale, se deschid drumuri ce leagă orașul cu satele din împrejurimi și cu târgurile țării, se clădesc numeroase monumente, hanuri și case boierești. Viața culturală a fost și ea în plină dezvoltare, s-au tipărit frumoase cărți în tiparnița de la Mitropolie.

Brâncoveanu a fost însă și ultimul domn care și-a mai aruncat privirile asupra Târgoviștei, vindecând-o pe cât a fost posibil de rănilile sale și transformând-o, dar neoficial, în cea de a doua reședință a sa, însă numai pe timp de vară. Aceasta a fost cea din urmă scoatere a Târgoviștei din colbul uitării, fiindcă după moartea lui Brâncoveanu orașul a încetat pentru totdeauna să mai fie reședință domnească, astfel că Bucureștii au rămas singura capitală a principatului muntean.

Odată cu secolul al XVIII-lea, epocă a domniilor fanariote, a războaielor austro-ruso-turce pentru reîmpărțirea puterii și a sferelor de influență în sud-estul european, însă în același timp perioadă de destrămarea orânduirii feudale, a apariției unor forme de economie precapitalistă în țările române, orașul București intră într-o nouă fază. În această perioadă, în țările române au evoluat două curente opuse, unul de puternică influență feudală retrogradă țarigrădeană,

¹¹ C. Grecescu, *Mărturiile comisului Iștoc. Un fragment de cronică (1669-1664)*, în „Revista istorică română”, VIII (1939), p. 92.

la începutul secolului, datorat înăspririi dominației otomane, iar celălalt înnoitor, care va domina spre sfârșitul veacului și începutul celui următor, caracterizat prin transformări economico-sociale impuse de nevoile crescânde ale burgheziei în devenire. Aceasta este alcătuită din negustorii bogați, din marii breslelor și isnafurilor, precum și din noii boieri interesați în comerț. Atunci se înființează noi instituții obștești, apar manufacturile, se înmulțesc hanurile, negustorii și casele de vamă (carvasarale); se extind piețele de desfacere, se măresc prăvăliile. În conducerea treburilor obștești ale orașului, rolul jucat de negustorimea bogată va fi din ce în ce mai important.

Revoluția de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu a avut urmări însemnate și pentru București, deoarece intrarea lui în Capitală, în martie 1821, în fruntea pandurilor săi „a fost privită de locuitori ca începutul realizării libertății naționale”¹². Mișcarea revoluționară din 1821 a reprezentat, desigur, un moment de seamă în lupta poporului român pentru dreptate și eliberare națională, însă în condițiile politice, sociale și economice ale acelei vremi, ea nu a putut să se bucure de izbândă. Totuși această primă revoluție, care deschidea șirul luptelor ce s-au dat în tot cursul primei jumătăți a secolului al XIX-lea pentru independența și libertatea poporului român, a zdruncinat puternic orânduirea feudală, contribuind la înlăturarea regimului fanariot.

În deceniile următoare, cu toate deficiențele sale, prevederile Regulamentului Organic – o primă încercare de constituție a țării promulgată în timpul regimului de ocupație militară țaristă după încheierea Tratatului de pace ruso-turc de la Adrianopol (1829) în urma căruia principatele obțineau o largă autonomie – au constituit pentru organizarea comunală,

¹² Constantin Moisil, *Bucureștii Vechi. Schiță istorică și urbanistică*, București, 1932, p. 35.

edilitară și sanitară a Bucureștilor un progres și un pas hotărât spre modernizare¹³.

La 15 ianuarie 1831 s-a înființat „Sfatul orășenesc al orașului București”, alcătuit din 5 „mădulari” (membri) cu atribuții administrative¹⁴. S-a prevăzut fixarea întinderii Capitalei prin așezarea de 13 bariere; perimetrul orașului urma să aibă 9800 de stânjeni, fiind împărțit în cinci culori sau plăși, fiecare cu câte un comisar, un corp de gardă, o breaslă de tulumbagii, de sacagii și de săpători. S-a instituit, de asemenea, o comisie edilitară în care figurau și arhitecți, ce a hotărât să termine pietruirea ulițelor principale în decurs de patru ani, străzile să fie aliniate și prevăzute cu canale pentru scurgerea apelor reziduale, iar aruncarea gunoaielor în Dâmbovița să fie oprită.

Pescăriile, abatoarele, căsăpiile, velnițele, săpunăriile au fost mutate afară din oraș, unde s-a fixat și locul anumitor piețe pentru desfacerea lemnelor, furajelor, legumelor, cărnii și fructelor. S-a alcătuit, de asemenea, o casă a fântânilor ce urma să întocmească planul instalării a 50 de cișmele cu apă adusă, prin tuburi de fier, de la Bâcu (Ilfov), paralel cu cea distribuită de sacagii. Pentru luminarea orașului s-au introdus felinare cu untdelemn sau lumânări de seu. Aplicarea tuturor acestor măsuri edilitare urma să fie supravegheată de un „arhitecton”¹⁵ al orașului numit în acest scop. Viața economică pulsa din plin nu numai datorită tranzacțiilor comerciale, ci și a activității productive, orașul având, în 1831, nu mai puțin de 98 de fabrici și ateliere manufacturiere, la o populație

¹³ Vezi cele două capitole privitoare la organizarea edilitară și sanitară a Capitalei în *Regulamentul Organic*, București, 1847, p. 518-544.

¹⁴ Constantin Moisil, *Primul sfat orășenesc al Bucureștilor*, în „Bucureștii Vechi”, I-V (1930-1934), p. 136-137, 145, nr. 8.

¹⁵ I.C. Fililiti, *Principatele Române de la 1828-1834*, București, 1934, p. 125-128; E. și I. Vârtosu, Horia Oprescu, *Începuturi edilitare 1830-1832; Documente pentru istoria Bucureștilor*, vol. 1, București, 1936, p. 3-4, nr. 11; p. 10-11, nr. IX, p. 19-22, nr. XXI, XXII etc.

de 58.791 de băștinași care, împreună cu flotanții și supușii străini, se ridica la aproape 70.000 de locuitori, constituind cea mai mare aglomerație urbană din întreg sud-estul Europei¹⁶, exceptând Constantinopolul.

În ceea ce privește cultura și instrucția publică, în această perioadă de avânt a spiritului patriotic, de emancipare politică, ea se organizează pe baze naționale. În București apar primele ziare din țară, se înmulțesc tipografiile, bibliotecile și librăriile, iar în 1833 un grup de iubitori ai culturii, în frunte cu Ioan Câmpineanu, I. Heliade Rădulescu, Manolache Băleanu ș.a., reorganizează „Societatea filarmonică” din Capitală, ce-și propunea înființarea unui teatru și încurajarea artelor prin „școala de declamație și literatură” deschisă în ianuarie 1834 în casele pitarului Dincă Boerescu de lângă Sf. Sava. Totodată Regulamentul Organic aduce îmbunătățiri învățământului, organizat prin Eforia Școalelor, unde au activat intelectuali de frunte ca Eufrosin Poteca, Petrache Poenaru, Simeon Marcovici, Florian Aaron ș.a.

La București funcționau, în afara Colegiului de la Sfântul Sava, școli la biserica Colței, Amzei și la Sf. Gheorghe, în afară de pensionatele particulare. În același timp s-au tipărit primele manuale de aritmetică, geografie, gramatică și istorie în limba română¹⁷.

În Capitală se formase astfel o pătură socială corespunzătoare așa-zisei „stări a treia” din restul Europei, alcătuită din elemente ale burgheziei, comercianți, fabricanți, liberi profesioniști, intelectuali, militând pentru înlăturarea ultimelor vestigii ale feudalismului și instaurarea orânduirii capitaliste în industrie și agricultură, pe lângă împărtășirea aspirațiilor liberale, la unii chiar democratice, de luminare a poporului prin emancipare socială și națională.

¹⁶ *Enciclopedia României*, vol. II, București, 1938, p. 555.

¹⁷ I.C. Filitti, *op. cit.*, p. 364-369.